

להתזדנע

ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

מכות דף יח

בענין 'אינו ראוי לבילה' במקרא בכורים

במכות דף י"ח: אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, בכורים הנחה מעכבת בהן, קרייה אין מעכבת בהן. ומי אמר רבי אלעזר הכי, והא אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, מאי לאו משום דלא מצי למיקרי עליהן, ואי ס"ד קרייה אין מעכבת בהן, אמאי ירקבו. כדרכי זירא דאמר רבי זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו.

- א -

לקיטת הפירות על דעת שיתחייבו במקרא בכורים

ומה שאמרו בשלח ביכורים על ידי שליח ומת השליח שמביא ואינו קורא, מיירי שבצדן בתחילה בדעת לשלחן על ידי שליח, ובזה מעולם לא נראו הפירות לקריאה, כי השליח עצמו כשמביא בכורים של הבעלים אינו קורא, ולכן כשמת השליח והבעלים מביאים בעצמו, אין הקריאה מעכבת. אע"ג שאינם ראויים לקריאה, כיון שמעולם לא היו בכורים הראויים לקריאה. ואה"נ שאם לקט הפירות להביאן בעצמם, אינו יכול לשלחן ביד אחר, כי מאחר שנראין לקריאה אינם ניתנים אלא על ידי קריאה.

כיוצא בזה, אם הפריש ביכורים ואח"כ מכר שדהו, אם היה בדעתו משעה ראשונה למכור שדהו מביא ואינו קורא, כי לא נראו לקריאה, אבל אם בשעת בצירה לא היה בדעתו למכור השדה, מאחר שנראו לקריאה, הקריאה מעכבת בו. וכן כתבו התוס' בגיטין שם (ד"ה מביא).

ובחינושי הגר"ט בב"ב סי' קפ"ד כתב דצריך ביאור בהכרעה זו, מדוע לגבי הכלל ד'כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו' לגבי קריאת הפרשה תלוי אם כבר נתחייב בקריאה, הרי אם במקרא בכורים נוהג הכלל דצריך שיהא ראוי לבילה יהא נוהג כלל זה גם אם מתחילה לא היה ראוי לקריאה, והרי בשאר מקומות שאמרו הכלל דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו אין הבדל אם מתחילה היה ראוי לבילה או שכבר מתחילה לא היה ראוי לבילה.

וכתב דהכוונה בזה הוא משום דבמצות ביכורים מצינו בתורה דיש בכורים שחייבים בהבאה ובקריאה, ויש בכורים שחייבים בהבאה ולא בקריאה, כגון גר שמביא ואינו קורא מפני שאינו יכול לומר 'האדמה אשר נתת לי'. וסובר הירושלמי דמאחר שיש סוג ביכורים שאין בהם קריאה כלל, יכול כל אדם להפריש ביכורים בדרך שלא יהא בהם חיוב קריאה, ואז לא גרע בכורים אלו מבכורים שמביא הגר, ולכן אם בצדן בדעת לשלחן ביד שליח שאין בהם קריאה או על דעת להביאם לאחר החג שאין בהם קריאה, הרי מתחילה חל עליהם שם בכורים שמתחייבים בהבאה ולא בקריאה, ודוקא אם בצדן על דעת להביאם בדרך שיהא בהם חיוב קריאה, בזה אם לבסוף אינם נראין לקריאה, הרי זה נחשב ל'דבר שאינו ראוי לבילה שבילה מעכבת בו'. וכן מבאר בשו"ת אגרות משה או"ח קדשים ריש סי' ו'. וראה עוד להלן אות ב'.

- ב -

אם מחלקים בין לקיטה על דעת חיוב קריאה ובין לקיטה על דעת שיופטרו מקריאה

החג.

ובכסף משנה שם תמה על דברי הרמב"ם שכתב דאפילו אם הפריש קודם החג מביא ואינו קורא, שהרי בגמ' שלפנינו אמרו בפירוש דאם הפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהם החג ירקבו, משום דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו, והאין כתב הרמב"ם דאם הפריש קודם החג ועבר עליהם

סתירת הסוגיות אם בקריאת הפרשה אמור הכלל ד'אינו ראוי לבילה בילה מעכבת' שיעכב ההבאה / הכרעה בין פירות שלקט על דעת להתחייב במקרא בכורים, ובין פירות שלקטן על דעת שלא להתחייב

- תוספות, חידושי הגר"ט, אגרות משה -

א. כפי האמור, אע"ג דקריאת פרשת בכורים אינה מעכבת הבאת בכורים, עם כל זה נוהג הכלל ד'כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו' והיינו דאם אין הפירות ראויים למקרא בכורים, הרי זה מעכב את ההבאה, ולכן אם הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, ירקבו, כיון שאינם ראויים לקריאת הפרשה.

אמנם לכאורה מצינו סתירה לזה ממה שאמר רבי יוסי בר חנינא בגיטין דף מ"ז: ובבבא בתרא דף פ"א: דאם בצדן הפירות ושלחן לירושלים ביד שליח, ומת השליח בדרך, וחזר והביאן הוא בעצמו, מביאן ואינו קורא, כי הוא אינו יכול לקרות הפרשה משום שנאמר 'ולקחת והבאת', והיינו דצריך שתהא לקיחה מן השדה והבאה למקדש על ידי אדם אחד, ולכן מביא ואינו קורא.

והקשו הראשונים דהאין יוצא חובת הבאתו במה שמביא ואינו קורא, ולמה לא נאמר דכיון שאינו ראוי לקריאה הקריאה מעכבת בו, כמו שאמרו בגמ' שלפנינו לגבי הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג, דכיון שאינם ראויים לקריאה, הקריאה מעכבת את ההבאה.

אכן התוס' בב"ב דף פ"ב. (ד"ה בצדן) כתבו בשם רבנו חיים דבירושלמי בפ"א דביכורים הלכה ה' מתבאר דמה שאמרו בגמ' שלפנינו דבהפריש ביכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו מפני שאינם ראויים לקריאה, זה מפני שהפריש הביכורים לפני החג על מנת להביאן לפני החג ולקיים בהם מצות קריאה, ולכן כיון שנראו לקריאה ונדחו מקריאה ע"י שעבר החג, לכן הקריאה מעכבת, ואה"נ דאם הפריש ביכורים לפני החג על מנת להביאן לאחר החג, לא ירקבו, אלא אחר החג מביא ואינו קורא, כי מעולם לא נראו לקריאה.

להלכה אם יש פלוגתא בין הסוגיות / חיוב קריאה חל בשעת לקיטת הפירות או בשעת הבאתן למקדש

- רמב"ם, כסף משנה, ח' הגר"ט, ליקוטי הלכות, בכורי יעקב -

ב. הרמב"ם בפרק ד' דבכורים הלכה י"ג כתב דהמביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה, אע"פ שהפריש קודם החג, מביא ואינו קורא, שנאמר 'ושמחת בכל הטוב' ואין קריאה אלא בשעת שמחה, מחג השבועות עד סוף

החג מביא ואינו קורא.

מצות קריאה חל בשעת לקיטה. א

ובספר ליקוטי הלכות לבעל חפץ חיים בסוגיין (בהגה"ה) מיישב בדרך אחרת מה שכתב הרמב"ם דאפילו בהפרישן לפני החג מביא ואינו קורא.

דהנה מה שאמרו בגמ' דלכן אם הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו משום ד'כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו' הרי אמרו כן כדי ליישב הסתירה בשתי מימרות דרבי אלעזר אמר רבי הושעיא, כי רבי אלעזר אמר רבי הושעיא אמר דקריאת הפרשה אינה מעכבת, ורבי אלעזר אמר רבי הושעיא אמר דאם הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו מפני שאינו קורא, לכן הוכרחו בגמ' לומר דאפילו אם קריאה אינה מעכבת מכל מקום 'כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו'.

אמנם בהמשך דברי הגמ' הרי אמר רב אחא בר יעקב דמימרא זו דקריאת הפרשה אינה מעכבת לא אמרה רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, אלא מימרא זו אמרה רבי יוחנן, ולפי דברי רב אחא בר יעקב נמצא דאין שום סתירה בשתי מימרות דרבי אלעזר אמר רבי הושעיא, שהרי לא שמענו שיהא רבי אלעזר סובר דקריאה לא מעכבת, וא"כ מה שאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא דאם הפריש בכורים קודם לחג ועבר עליהן החג ירקבו, יתפרש בפשיטות דזה מפני שהוא סובר דקריאת הפרשה מעכבת, ולפי זה אין הכרח לחדש דבזה נוהג הכלל דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו, ונמשך הרמב"ם אחרי דברי רב אחא בר יעקב, ומאחר שפסק כמאן דאמר דקריאת הפרשה אינה מעכבת, דחה לגמרי חידוש זה דצריך שיהא ראוי לבילה, ולכן כתב דאפילו אם הפריש לפני החג מביא ואינו קורא.

ובספר בכורי יעקב (לבעל ערוך לנו) על הלכות סוכה ולולב בסופו מיישב ג"כ דעת הרמב"ם בדרך זה, והוא מוסיף דאין לנו לומר מעצמינו הכלל ד'כל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו', ולכן נהי דכשהקשו בגמ' דדברי רבי אלעזר אמר רבי הושעיא סותרין זה את זה הוכרחו להמציא חידוש זה דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו, אמנם לפי רב אחא בר יעקב ששנה המימרא דקריאת הפרשה מעכבת זו בשם רבי יוחנן ולא בשם רבי אלעזר אמר רבי הושעיא הרי אין שום סתירה בדברי רבי אלעזר אמר רבי הושעיא שיהא הכרח לחידוש זה, לפיכך מאחר דרב אחא בר יעקב הוא תנא בתראה וגם בגמ' מובא דבריו באחרונה סובר הרמב"ם דאין הכרח לחדש בזה הכלל דכל שאינו ראוי לקריאה קריאה מעכבת בו, ולכן כתב בסתם דאפילו הפרישן לפני החג מביא ואינו קורא.

וכתב דהרמב"ם הוקשה לו קושיית התוס' דהגמ' שלפנינו סותרת לדברי הגמ' בגיטין וב"ב (הנ"ל) שאמרו דאם בצרן ושגרין ביד שליח ומת שליח בדרך הרי הוא מביא ואינו קורא, הרי שבמקרא בכורים אין נוהג הכלל דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו. ולכן סובר הרמב"ם דדברי הגמ' שלפנינו נדחים מהלכה מפני הגמ' בגיטין שם, כי לא מסתבר שהגמ' שלפנינו סוברת כהכרעת הירושלמי לחלק לגבי זה בין אם נראה מתחילה לקריאה או לא, כי אם הגמ' שלפנינו סוברת כן היה הדבר מפורש גם בש"ס בבלי, וכיון שבגמ' שלפנינו מובאות שתי הלכות האלו בסתם, סובר הרמב"ם דהעיקר הוא כדברי הגמ' בגיטין וב"ב שם דבמקרא בכורים אין נוהג הכלל דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו, ולכן פסק הרמב"ם דהמביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה, אע"פ שהפרישן קודם החג, מביא ואינו קורא, כי אע"ג שאינם ראויים לקריאה אין הקריאה מעכבת. א ב

ובחידושי הגר"ט שם מבאר דהטעם שהבבלי חולק בזה על הירושלמי וסובר דאין לחלק בין בכורים שנראין מתחילה לקריאה ובין בכורים שלא נראין בתחילה לקריאה, דהנה בגדר מצות מקרא ביכורים יש להסתפק אם מיד בשעת לקיטת הפירות חל עליו מצות הבאה למקדש וגם מצות קריאה, או דבשעת לקיטה חל עליו רק מצות הבאתו למקדש, ומצות קריאת הפרשה חל עליו בשעה שמביאם למקדש, דמי שמגיע למקדש עם בכורים מתחייב במקרא בכורים.

וכתב דבזה נחלקו הבבלי והירושלמי, דהירושלמי שמכריע בין פירות שנראין לקריאה בשעת לקיטה ובין פירות שבשעת לקיטה לא נראו לקריאה, זה משום שסובר דמצות קריאה חל על הבעלים בשעת לקיטה, ולכן אם בשעת לקיטה נראו לקריאה ושוב אירע דבר שאינן ראויים לקריאה, הקריאה מעכבת בהם, ולכן סובר הירושלמי דאם הפריש בכורים בדעת להביא לפני החג ונתעכב עד אחרי החג ירקבו, דכיון שבשעת לקיטה נתחייבו בקריאה, הקריאה מעכבת בהם, אבל אם הפרישן בדעת להביא אחרי החג, מביא ואינו קורא, דכיון שבשעת לקיטה לא נתחייבו בבכורים, אין הקריאה מעכבת.

אבל הבבלי סובר דלעולם חל מצות בכורים בשעת ביאתו למקדש ולא בשעת לקיטת הפירות, ולכן אין מקום להכריע בין ליקט הפירות בדעת שיתחייבו בקריאה בין ליקטן על דעת שלא יתחייבו בקריאה, כיון שאין

לגבי לכתחילה לשלחן למקדש בדרך שלא יהא נוהג בו תורת קריאה, לדברי הכל תלוי בדעתו בשעת לקיטת הפירות / לקטן על דעת לשלחן ביד שליח ונמלך והביאם בעצמו

- רמב"ם, מנחת חינוך -

א הרמב"ם בפרק ב' מהלכות ביכורים הלכה כ"א כתב דהמפריש בכורים להעלותן בידו לירושלים, לא ישלחם ביד שליח, ואם לקטן מתחלה על מנת לשלחם ביד שליח, הרי זה מותר לשלחם, ע"כ. ומקורו מדברי הירושלמי. ומבאר במנחת חינוך מצוה תר"ו (אות י"ג) דמה שהרמב"ם לא פסק כירושלמי (הנ"ל) לחלק בין לקטן על דעת שיתחייבו בקריאה ובין לקטן על דעת שלא יתחייבו בקריאה, זה דוקא לגבי דיעבד לומר דאם לקטן על דעת שיתחייבו בקריאה תעכב הקריאה את ההבאה וירקבו, כי בזה סובר הרמב"ם דמשמע שהבבלי אינו מחלק בזה וסובר דאפילו אם היו ראויים לקריאה אין הקריאה מעכבת את ההבאה, ומביאם אפילו כשאינו ראוי לבילה. אבל לגבי לכתחלה גם הרמב"ם מודה לסברת הירושלמי, דאם לקטן על דעת להביא בעצמו אין לו לשלחן ביד שליח, דלכתחילה אין לו לבטל מצות קריאה כשכבר חלה עליהם חובת קריאה. אבל אם לקטן מתחלה על דעת לשלחן על ידי שליח מותר אפילו לכתחילה לשלחם ביד שליח כיון שלא חל עליהם חובת קריאה. [אמנם עם כל זה הוא מתקשה מדוע לגבי לכתחילה לא נאמר שלא ילקוט לכתחילה בדרך שלא יתחייב בקריאה, כדי שיקיים מצות קריאה].

והוא מוסיף דזה אמור גם לגבי הבאה אחר החג, דאם לקטן על דעת להביא לפני החג, לא יניחן לכתחילה לאחר החג, אבל אם לקטן כדי להניחן עד אחר

החג, רשאי לכתחילה להביאן אחרי החג.

עוד כתב במנ"ח דאע"ג שאם לקטן על דעת לשלחן על ידי שליח מותר לשלחן לכתחילה ע"י שליח בלא קריאה, כיון דלא חלה חובת קריאה בשעת לקיטה, מכל מקום אם נמלך והביאן בעצמו, לא נדחית הקריאה, והוא קורא, חדא כי הכלל הוא דדיחוי מעיקרא אינו דיחוי, ועוד אפשר דלא שייך דיחוי כלל אצל הקריאה.

ב אמנם בספר דרך אמונה (להגר"ח ק"צ"ל) על הרמב"ם שם (בבאר ההלכה) כתב דדוחק לומר דהרמב"ם חולק על דברי הירושלמי המובא בכל הראשונים, ולכן העלה להיפוך דמה שכתב הרמב"ם דהמביא בכורים מאחר חג הסוכות ועד חנוכה מביא ואינו קורא אפילו אם הפרישן קודם החג, כוונתו הוא כשהפרישן קודם החג על דעת להביאם למקדש אחרי החג, וכדברי הירושלמי דאם מתחילה לא נראו לקריאה אין אומרים הכלל דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבתו. ולא הוצרך לפרש דמיירי שלקטן בדרך שמתחילה לא נראו לקריאה, כי חילוק זה מצינו כבר ברמב"ם שם פרק ב' הלכה כ"א ושם פרק ד' הלכה ד', ולדבריו אין שום פלוגתא בין הרמב"ם והתוס'.

ג אמנם צריך עיון קצת בזה, שהרי לפי האמור לעיל בהשלמות והוספות אות ב' דלגבי לשלחן לכתחילה בדרך שלא יהא נוהג בו תורת קריאה מודה הרמב"ם דיש הבדל בין לקטן על דעת שיתחייבו בקריאה ובין לקטן על דעת שלא יתחייבו בקריאה, כי בלקטן על דעת להתייב בקריאה כבר חל עליהם חובת קריאה, הרי שלדברי הכל חל חיוב קריאה בשעת לקיטה ולא בשעת הבאתן למקדש.